

Crenguța MANEA

... un fel de laborator

Am ajuns la Sibiu într-o zi toridă de iulie din vara lui 2006; aerul parcă luase foc, dar în Teatrul Național „Radu Stanca” începea – cu toată lumea prezentă, de la regizor la garderobiere, de la actori la mașiniști – repetiția de după-amiază la viitoarea premieră, **Pescărușul**, spectacol cu care s-a deschis Sezonul Teatral la Sibiu – Capitală Culturală Europeană 2007. În curtea teatrului, Andu Dumitrescu, autorul decorului, dădea tușele finale unor imagini cu pescăruși pe niște pânze mari. În fine, am ajuns în sală, unde podeaua de lemn a spațiului de joc, desfășurată pe toată adâncimea scenei, mi-a confiscat atenția; senzația de căldură, de intimitate, era pregnantă; simțeam dorința de a mângâia acea suprafață, un gest familiar care să mă apropie de universul pe care voiam să-l explorez timp de o săptămână cât am reușit să-mi rezerv pentru a asista la câteva repetiții ale montării.

De la *arlechin*, de undeva din culise, chiar de pe podeaua de lemn sau de la balconul sălii, din acele locuri am avut șansa să văd câteva minunate, altele dificile, unele dureroase, dar prețioase momente de frământare, de muncă, de creație. Din toate, ca din niște germeni de cristalizare, s-a născut durata sferică de teatru, împlinită, la care aveam să fim martori și participanți în ianuarie 2007.

Căderea în iluzie, gravă maladie care ne încearcă și ca indivizi și în planul vieții noastre comune, la aceasta îndeamnă spre reflectare, febrilă și neliniștită, spectacolul cu *Pescărușul* de Cehov pe care Andrei Șerban l-a semnat la Teatrul din Sibiu. Prezența sa – personalitate artistică a cărei anvergură a fost confirmată nu o dată pe marile scene ale lumii – dă dimensiune de eveniment acestei montări, așteptate cu o nerăbdare pe măsura creațiilor excepționale ale regizorului. Despre căderea în iluzie, despre absența din propria viață, despre o nepotolită sete de glorie cu orice preț, despre imposibile iubiri și isterice erotisme plicticos carnale, și despre multe alte lucruri care pot ispiti ființa intimă a omului și o pot face ...iadul pe pământ; sau conștientizarea lor, îndepărtarea de ele și salvarea pot aduce raiul pe pământ – acesta ar fi crochiul schițat rapid al montării. O cunoaștere adusă de teatru și care dă acestuia un sens moral, pentru că spectacolul lui Andrei Șerban avertizează asupra gravității confuziei dintre artă și viață, a suprapunerii lor periculoase. Repetatele alunecări de cortină sunt, de fapt, un fel de cezuri pe care sintaxa teatrală a regizorului le pune între diferitele paliere ale ficțiunii, între teatrul lui Treplev și teatrul Arkadinei, între existența personajelor și identitatea civilă a actorilor care, într-un fel, aparține aceluiași gen proximal cu al spectatorilor.

A trecut prea repede săptămîna petrecută la repetițiile cu *Pescărușul*; Șerban a realizat un adevărat laborator care a reunit pe lângă trupa teatrului sibian și pe Maia Morgenstern, Andreea Bibiri, Tudor Aaron Istodor, Marian Râlea, Cornel Răileanu, Șerban Pavlu, spectacolul având o distribuție dublă (ba, chiar triplă pentru două dintre personaje, Mașa și Medvedenko). Regizorul a subliniat, în mai multe rânduri, că își dorește ca această montare să fie văzută cu ambele distribuții, reprezentațiile fiind complementare pentru imaginea spectacolului întreg.

„Am revenit la această piesă (Andrei Șerban a mai montat *Pescărușul* de două ori, în 1980, mai întâi la Teatrul Shiki, Tokio, apoi la New York, la Public Theatre, în cadrul lui «Shakespeare Festival» – *n.n.*) și pentru a înțelege mai bine

ultima scenă dintre Nina Zarecinaia și Treplev, o scenă de mare dramatism în care Nina plânge tot timpul, spune fraze inconsecvente, unele fără sens, are pauze, apoi revine. La început, mi se părea o scenă sentimentală, melodramatică; mi-au trebuit douăzeci de ani ca să mă gândesc în continuare la textul lui Cehov și să mă întreb de ce nu l-am înțeles – pe acesta, că pe celelalte cred că le-am înțeles! Dar, acum, sper că am găsit cheia; această combinație de umor, de comedie crudă, și în același timp înțelegerea caldă, profundă, pe care Cehov o are asupra universului uman m-au făcut să revin la *Pescărușul*. Și, sper că, de data, asta am înțeles piesa.“ – declara Andrei Șerban.

Artă poetică și meditație asupra rosturilor teatrului, ale creației artistice – nu întâmplător patru dintre personaje aparțin mediului artistic sau aspiră către acesta – spectacolul provoacă sensibilitatea adormită a multora. Cu certitudine, și sensibilitatea artistică a actorilor din distribuție a fost adânc, atent solicitată de regizor.

Fiecare zi de lucru pe scena Teatrului din Sibiu în atelierul de creație condus de Andrei Șerban începe cu o oră de exerciții de pregătire în care disponibilitățile fizice, psihice, artistice ale actorilor sunt potențate și antrenate în așa fel încât repetițiile să se petreacă într-o formă maximă. Mereu pe scenă, Andrei Șerban propune soluții, solicită altele din partea actorilor – uneori, o indicație are precizie tehnică, de la intonație, pauză vocală, gest, privire; alteori, e o sugestie metaforică. Dialoghează cu personalul tehnic, probează costume și aranjează coloana sonoră, face lumini și joacă. Cu o energie aproape inepuizabilă, joacă toate personajele; are comentarii cu haz spre deliciul asistenței, momente în care râsul se dezlănțuie contagios. Iar Andrei Șerban nu strigă pe scenă, nu urlă, chiar și atunci când lucrurile ating cote disperante; cu alte ocazii am văzut la repetiții scene de un paroxism incredibil dezlănțuite de lucruri minore, ori la Sibiu ele au putut fi evitate.

...mărturii

Despre colaborarea cu Andrei Șerban, Marian Râlea, distribuit în Sorin, mărturisea: „... lucrul cu Andrei Șerban este un mare joc, un mare joc al vieții, un mare joc al Teatrului reprezentat aici. În acest spectacol, Andrei Șerban a ținut cont de sufletul care trebuie adus pe scenă și de sufletul actorului...dacă ne gândim că sufletul actorului zboară un pic către ceresc, către Dumnezeire, atunci acest lucru s-a realizat. În acest spațiu creat pe scenă, sufletele au o aură pe care Andrei Șerban a reușit să o pună în valoare. Cu mai mulți ani în urmă, se întâmpla să joc la Teatrul de Comedie și să mergem într-un turneu mondial cu *Visul unei nopți de vară*, în regia lui Alexandru Darie, așa că nu am reușit să fiu disponibil pentru programul de atunci al lui Andrei Șerban, deși invitația fusese lansată, la Național, la momentul când își alcătuia trupa. Am regretat că nu a existat acea întâlnire, dar iată că, după atâția ani, o ocazie fericită ne-a făcut să ne gândim la sufletele noastre chiar aici, la Sibiu. De ce spun „sufletele noastre“? Pentru că, mai mult ca oricând, am simțit o comuniune de suflete pe care a reușit să o realizeze. Într-un fel, mi se pare firesc ca după ce am lucrat cu aproape toți regizorii importanți din țară, să fiu prezent la întâlnirea de aici, cu Andrei Șerban. Există un paradox al sufletului nostru de actori; e prima oară când un regizor, întrerupând repetițiile generale, a devenit un fel de părinte. Pentru mine a fost un mare sprijin, știam că n-am cum să greșesc și chiar dacă greșesc, acest joc de-a repetiția, de fapt, de-a spectacolul, ține de viul pe care-l creăm pe scenă. Pe mine m-a ajutat foarte mult și cred că ȳa plăcut și publicului.“

Am văzut și aura, și chinul, și oboseala, și bucuria actorilor frământați de grija pentru destinul personajului încredințat. Am văzut-o pe Andreea Bibiri cum în pauza dintre repetiții își primea bebelușul din brațele mamei ei și cum peste câteva

minute înfățișa o Nina Zarecinaia cu totul adevărată. „Am lucrat cu Andrei Șerban toată vara aceasta și a fost un antrenament extraordinar. În '90, când repeta la *Trilogie*, am reușit să mă strecor până în sala de repetiții unde lucra; din greșeală, am trântit un scaun și atunci s-a întors; am simțit că înțepenesc, că se prăbușește Naționalul peste mine. Noroc că era prea concentrat și n-a dat atenție! Eram în liceu și de atunci am decis că voi face teatru; inițial, mi-am dorit regie, acum cred că locul găsit e cel nimerit.“ Identitatea pe care Andreea Bibiri i-o dă Ninei, pe lângă adevăr, are flacără; zborul ei către Treplev când intră în scena reîntâlnirii din final e unul dintre argumente, iar umorul inteligent pe care-l folosește e de netăgăduit în „lecția de actorie“ copiată de la Arkadina.

Mariana Presecan, nemișcată aproape ore întregi, cu o atenție direcționată precis, ajunsă pe scenă este Arkadina, tensionată ca un arc, disponibilă pentru momente de mobilitate de gimnastă. Și iată ce spune: „Dacă mi-ar fi spus cineva, cu două sau trei luni în urmă, că voi repeta Irina Nikolaevna Arkadina, i-aș fi zis că e nebun. Nu m-am văzut niciodată în rolul ăsta și propunerea mi s-a părut șocantă, mai ales că știam că voi fi pe același rol cu Maia Morgenstern, care mi se părea o alegere foarte potrivită. Am acceptat, însă, acest joc, pentru că mă interesa foarte mult traseul și nu rezultatul final, mă interesa să lucrez cu Andrei Șerban. Perioada aceasta a fost ca un *workshop*, de fapt, o căutare, o inițiere... cred că actorii au nevoie, din când în când, de asemenea experiențe. Mi-au plăcut și repetițiile cu public; trebuie să fii foarte pregătit, trebuie să fii tot timpul pe fază, să fii adevărat. Îmi place să intru în contact cu spectatorii, nu mi-e teamă de ei, n-am inhibiții, îmi place să fiu și ridicolă, de ce nu, nu mă deranjează. Mental, am înțeles rolul de la bun început, dar nu mă vedeam în el. Poate funcționau prejudecățile mele. Dar tocmai asta este important în lucrul cu Andrei Șerban – faptul că m-a făcut să scap de prejudecăți. Orice lucru a devenit posibil. În fond, cine este Irina Nikolaevna Arkadina? Este și ea un om, poate să arate ca mine, să aibă vârsta mea și un băiat de 20 și ceva de ani. Nu contează vârsta și aspectul fizic, ci interiorul. Important în lucrul la acest personaj a fost să arăt ce mă deosebește de Arkadina și nu ceea ce avem în comun.“

Adrian Matic (Trigorin): „Toți actorii sunt îndeajuns de orgolioși ca să creadă că merită să lucreze cu Peter Brook, cu toți marii regizori. Nu o să găsești unul care să spună că nu credea că o să ajungă aici. Toți credem în asta. A fost o experiență extraordinară, care nu se poate descrie neapărat acum, suntem prea aproape de ea. Oricum, simțim cu toții că ni se întâmplă ceva extraordinar, dar nu știm încă exact ce. Eu, de exemplu, mă simțeam mult prea tânăr ca să fac personajul ăsta, dar cu timpul, senzația s-a atenuat, probabil că a coborât Trigorin la vârsta mea. Apropo de repetițiile cu public, încet-încet, începem și noi să ne obișnuim cu acest mod de a prezenta spectacolul înainte de premiera propriu-zisă. Mă rog, pentru noi nu e foarte plăcut, pentru că îți perturbă starea și continuitatea, emoția există și simți că se supraturează motoarele, într-un fel; dar, până la urmă e frumos.“

Cornel Răileanu (Dorn): „Mă bucur că, în cariera mea, am avut șansa să mă întâlnesc cu Andrei Șerban; e prima oară când lucrez cu el la realizarea unui spectacol. Am mai colaborat anul trecut la un workshop, la Cluj, care a fost, de asemenea, o experiență benefică. Lucrez foarte ușor cu Andrei Șerban, pentru că rezonăm. Modul lui de a lucra îmi este familiar, pentru că și eu îl aplic, indiferent de rolul pe care îl pregătesc; este vorba de lucrul cu mine însumi. Aici am avut confirmarea că este o cale justă și, mai ales, am învățat că lucrurile pot fi duse mult mai departe. Sondajul în profunzimile unui text, mai ales cum e cel cehovian, are rezultate nebănuite. Mi se pare extraordinar faptul că Andrei Șerban n-a

inventat nimic, totul era în textul cehovian în stare latentă. El n-a făcut decât să descopere, să releve, să pună în lumină. Și lucrul ăsta a fost dus până la ultima consecință. O altă dimensiune a lucrului cu Andrei Șerban este latura pedagogică; el nu este doar un mare regizor, ci și un mare pedagog, lucru destul de rar la regizorii de astăzi. Repetițiile cu public, cu distribuții schimbate de la o zi la alta, au fost complet noi pentru mine și, în mare măsură, utile. Ele ne-au înspăimântat la început, dar curând ne-am dat seama că delicatețea cu care știe să întrerupă și să facă anumite observații sau corecturi, din mers, este foarte puțin stânjenitoare, iar pentru public, este chiar un lucru inedit, amuzant și incitant.“

Cu atât mai neobișnuită a fost reprezentarea seriei de 12 ianuarie 2007 când Andrei Șerban a modificat distribuția de la o scenă la alta, ceea ce a presupus o concentrare excepțională din partea actorilor; s-a coagulat un adevăr scenic viu și aproape palpabil, de care spectatorii au fost adânc impresionați.

De la repetiții, mai păstrez imaginea Ofeliei Popii, pierdută de oboeală, lungită pe un pled undeva în culise și revenindu-și miraculos atunci când trebuia să intre în scenă.

Maia Morgenstern, repetând textul la cabină, serioasă ca și cum l-ar fi citit prima dată, devenea apoi o Arkadina exuberantă; am întrebat-o cum a fost reîntâlnirea cu Andrei Șerban și mi-a răspuns simplu: „Ca-ntr-o profesioniști. E foarte exigent și vreau să-i răspund pe măsură... Dar e și o mare bucurie pentru mine!“ Și i-a răspuns; performanța Maiei Morgenstern în reprezentația de premieră a fost una electrizantă – în ciuda unor poze, un fel de stop-cadre, ușor supralicitate, cum ar fi amenințarea cu plecarea fără întoarcere de la sfârșitul actului II – actrița reușind un adevărat tur de forță, cu treceri subtile alternând cu atitudini apăsate.

Gelu Potzoli oarecum îngândurat traversând scena și probând mersul nesigur al lui Sorin, personajul încredințat lui: „...personajul este mai presus decât mine, actorul, și eu trebuie să ajung la el și nici un efort nu-i prea mare pentru asta. Andrei Șerban m-a făcut să înțeleg acest lucru. Ca și Sorin, ca și alți oameni, și eu am avut dorințe neîmplinite, am vrut să fiu pilot, în fine... Dar durerile lui Sorin sunt mai acute în spectacol, trăirile lui trebuie să fie complet credibile“.

Cristina Fluture (cealaltă Nina Zarecinaia), la cabină, într-o seară, surzătoare, puțin stingherită dar încrezătoare că o va găsi pe Nina sa; Pally Vecsei care s-a scuzat politicos, dar m-a convins că i-ar fi fost prea greu să stăm de vorbă și care e uluitor în felul discret, reținut și atât de înduioșător în care-l identifică pe Medvedenko – lumea aceea devenind atroce prin răutatea gratuită manifestată față de vulnerabilitatea conținută a personajului; Diana Fufezan notând cuminte, concentrată ca o liceană la ora de matematici, ajunge dedezlănțuită în momentul apariției Mașei sale. Sunt toate *flash-uri* păstrate pe retină.

Săptămâna petrecută în Teatrul Național „Radu Stanca“ a trecut prea repede; dar am plecat convinsă că nu trebuie ratate, de nimeni aflat la Sibiu, reprezentațiile spectacolului *Pescărușul*, sunt experiențe artistice autentice, tot atâtea posibilități de a pătrunde într-un univers de creație cu totul special, iar „inteligenta emoției“ este unicul lucru cu care publicul trebuie să-i răspundă lui Andrei Șerban. Are o știință teatrală sigură de a da semnificație emoției transformând-o în construct intelectual sensibil.

Se cuvine să mulțumesc trupei „Pescărușului“ care mi-a acceptat prezența în momente deloc ușoare pentru eforturile ce-i erau solicitate, ca și Andreei Dumitru care a consemnat o parte dintre mărturiile actorilor.